

Změní globální pandemie naše priority?

Náš společenský systém prochází v důsledku probíhající pandemie transformací, kterou bez nadsázky můžeme nazvat zlomovou. Komunikace přes sociální sítě šlape na plné obrátky a zdá se, že svět už nikdy nebude takovým, jakým býval dříve.

Zmítáme se v krizi, kterou nikdo nepředvídal a na kterou nikdo nebyl připraven. Současná kritická situace je důsledkem neočekávaného výskytu viru, rychlosti jeho šíření, ale i konání politiků, upozadování vědeckého poznání a mentální neschopnosti mnoha lidí chovat se zodpovědně, disciplinovaně a ohleduplně.

Vědecký přístup a výzkum, který vede k objektivnímu poznání, by měl být základem boje proti současné pandemii. Jakékoliv názory, které nejsou založeny na vědeckém poznání, mohou být nejen matoucí, ale často i škodlivé. Pokud jde o chápání světa kolem nás, musíme si uvědomit, že naše pocity a emoce mohou často vítězit nad odbornými znalostmi a vědeckými fakty. Jsme pohlceni mediálním světem a vystaveni přemíře informací, se kterými se musíme vyrovnat a snažit se jim porozumět. A zejména se naučit správně vyhledat relevantní informace, pochopit je a dokázat kriticky zhodnotit.

Proč tak často věříme tvrzením, u kterých je i po chvilkovém zamyšlení zřejmé, že nemohou být pravdivá? Ovládnout naše emoce při hodnocení kvality informací není snadné. Emoce často utvářejí naše rozhodnutí více než jakákoliv logika. V dnešním digitálním světě, který se dotýká všech aspektů našeho života, jsme neustále zaplavováni nepravdivými zdravotnickými informacemi, které se šíří rychle se spolehlivou a přesvědčující efektivitou. Sociologický výzkum v roce 2013 v USA odhalil, že 6 z 10 Američanů hledá příčinu svého zdravotního stavu na internetu. Z těch, kteří si svou diagnózu na sítích našli, 35 % uvedlo, že se tím dále řídilo i bez návštěvy profesionálního poskytovatele lékařské péče. Nechci raději spekulovat, k jakým výsledkům by sociologické šetření dospělo u nás.

Sociální média se bezpochyby řadí k důležitým způsobům současné moderní komunikace, mají však i svá úskalí a často se mohou podílet na zprostředkovávání nepřesných, neúplných a někdy i záměrně zavádějících a nepravdivých informací. V éře rostoucí nedůvěry ve velké instituce se zpochybňuje kvalitní vzdělávání a hledají se jejich alternativní způsoby. Je

to výzva pro lékařské vzdělávání a my jako učitelé si budeme muset důvěru budoucích lékařů zasloužit. Bude nutné, abychom provedli přezkoumání cílů, metod, ale i hodnoty lékařského vzdělání. Plútarchos nám dávno radil, že: „Vzdělávání není plnění vědra, ale zapalování ohně“. Zajištění té jiskry je naší prací a obávám se, že i naší povinností. Měli bychom tleskat studentům pro jejich zvědavost a nové nápady a probudit v nich vnímavost k dnešním medicínským problémům. Dále bychom je měli vést k pochopení a přijetí důležitého osobního postoje k celoživotnímu vzdělávání. Odměnou za jejich kritické myšlení jim bude nejen úspěch v profesním životě, ale také svoboda myšlení. Kriticky myslící osobu zkrátka není možné „opít rohlíkem“. Cílem vědy není otevřít dveře věčné moudrosti, ale spíše uzavřít dveře věčné nevědomości.

Sociální média se však zapsala do historie probíhající pandemie i velmi pozitivně. Demonstruje to i příběh profesora Zhanga – odborníka na metagenomické sekvenování virů, vědce patřícího podle Nature do světové TOP desítky. Prof. Zhang po obdržení prvních vzorků z Wu-Chanu provedl v šanghajské laboratoři sekvenaci SARS-CoV-2. O dva dny později (5. ledna) podal zprávu ministerstvu zdravotnictví v Číně, že se jedná o nový koronavirus. Informoval i svého blízkého kolegu v Sydney Edwarda Holmse, který s ním v Číně delší dobu pracoval v jeho laboratoři. Vedli opakovaně diskuzi, ve kterých Holmes prosil Zhanga, aby genomickou sekvencí SARS-CoV-2 zveřejnil, i když byl v Číně pod tlakem, ale po zvážení všech okolností se rozhodl o dva dny později data publikovat v Nature. Následující den přinesli o novém koronaviru zprávu i ve Wall Street a den poté oficiální čínské orgány potvrdily existenci nového koronaviru. Sekvence viru byla deponována v bance GenBank a záhy na Twitteru a na speciálních webových stránkách virological.org. To bylo pro lidstvo fantastické rozhodnutí. Profesor Zhang obdržel v Nature uznání: „Byl to zlomový bod pro Čínu. Byl to zlomový bod pro svět,“ uvedl editor v publikaci. Díky úžasnému a rychlému vývoji obou mRNA vakcín založených na této sekvenci se ukazuje absolutní síla, nutnost a krása otevřené vědy. Rychlost přenosu důležité informace je, kromě jiných vlastností, ta druhá pozitivní strana mince jménem sociální média.

Věda začíná otázkami a hledáním odpovědí. Malé děti to chápou intuitivně, když zkoumají a pokoušejí se věcem kolem sebe dát smysl. Identifikace dobré otázky a schopnost dobře se vyjadřovat není jen cvičením pro mediky, ale měla by být klíčovou dovedností úspěšného lékaře nebo vědeckého pracovníka. Je snadnější posuzovat mysl člověka spíše podle jeho otázek než podle jeho odpovědí. Mnoho odborných seminářů je dnes pojímáno velmi nešťastným způsobem. Přednášky jsou přehlceny daty a chybí jim podmanivé a provokující otázky. Stručně řečeno, pokládání dobrých otázek je součástí radosti lékařského i vědeckého „kumštu“.

Z celosvětových statistik vyplývá, že počet lékařů s vědecko-akademickou ambicí představuje v zemích EU méně než 2 % ze všech. Proč tomu tak je? Zřejmě chybí větší chuť věcem porozumět do hloubky, což může pramenit z jisté civilizační lenosti. S tím bývá spojena i absence osobní odvahy při řešení naléhavých problémů veřejného zdraví. Důležitá je vize s jasným smyslem toho, čeho chceme dosáhnout: integrity s principy založenými na čestnosti a konzistenci, odhodlání pro tvrdou práci, vytrvalost a síla pokročit i přes neúspěchy, zvědavost s mnoha otázkami a sebevědomí s vírou v sebe sama, která nám dovoluje napadat dogmata, kterých kolem nás není málo. Dobře položená otázka pomáhá problém definovat a formulovat. Anglický termín pro otázku „question“ – obsahuje výraz „quest“, tj. hledání spojené s nejistotou, a naznačuje, že výsledek může být často nejistý. Je tedy nesmírně důležité, abychom se všichni, kdo v něm žijeme, naučili se dobře ptát – studenti, lékaři i vědci. Síla A. Einsteina spočívala v jeho zvědavosti a schopnosti klást správné otázky. Zdůrazňoval: „Pokud bych měl na vyřešení problému hodinu, strávím bych 55 minut hledáním té správné otázky.“

Náš společenský systém bude procházet po ukončení pandemie určitou transformací. Bez dostatečné podpory excelentního výzkumu a kvalitního vzdělávání se společnost nemůže dobře připravit na další možné hrozby a problémy, které mohou ohrozit nejen kvalitu našeho života, ale nakonec i životy samé.

prof. MUDr. Vladimír Mihál, CSc.

Dětská klinika,
Fakultní nemocnice Olomouc